EUGEN LOZOVAN

Scriu aceste rânduri destul de târziu – căci intenţionam să vin la Copenhaga pentru înmormântarea (incinerarea) profesorului Eugen Lozovan. Să fiu prezent şi să rostesc omagiul cuvenit. N'am putut. Vom face aici, la Paris, parastasul de o lună (sau de 40 de zile), cu cei reuniţi din familie şi cu gândul la sufletul lui, de-acum înainte în eternitate. Sufletul de veche-străveche creştinătate a "ţăranului de la Dunăre"... Tisa, Nistru, Marea Neagră (Pontul Euxin), Eugen Lozovan care, întrupat efemer – *fugit irreparabile tempus* – în vremea noastră, a miezului şi secundei jumătăţii de secol XX – a însufleţit opera scrisă, vorbită, gândită şi predată magistral, imprimată în numeroase publicaţii savante sau beletristice din străinătate; proză politică, studii şi articole cu referinţă la istoria şi filosofia culturii moderne, tradiţionale; în limbă română, în limbi străine *de circulaţie universală* pe care răposatul le ştia şi utiliza în mod natural, fără scorii gramaticale, iar oral, fără accent exotic. Era şi rămâne în ce priveşte formaţia lui savantă, un curios să ştie tot, în toate limbile! Clasice şi moderne. Să scrie viguros şi superb, utilizând informaţia la sursă, incontestabilă, şi o acerbă ironie.

Ca sensibilitate umană: pasionat pentru artele frumoase. Pentru universalitatea lor gratuită. Artă pentru artă. Într'o societate civilă. Dar, pentru un sclav supus stăpânului, un popor subjugat de alt popor năvălitor, dominator cu forţa armelor, orice piesă de artă – fie, de pildă, *Concertul 21* pentru pian de Mozart, fie *Coloana infinitului* de Brâncuşi sau *Gioconda* de Leonardo da Vinci; fie *Psalmul* biblic: *acolo şezum şi plânsem*... (în traducerea lui Dosoftei sau în originalul ebraic de David) – nu mai poate fi gratuită: artă pentru artă. Stârneşte interesul publicului de a crea în libertate, desfătându-se şi revoltându-se contra stăpânirii ocupante.

Era, rămâne Eugen Lozovan un *om al Renaşterii*, ca – în timpul lor – Stolnicul Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Nicolae Milescu, Miron Costin... Pe dâra lăsată urmaşilor lor, sfinţii canonici de la Blaj, Samuel Micu, Gh. Şincai, Petru Maior; apoi mai aproape de noi Bogdan P. Hasdeu, Vasile Pârvan, Nicolae Iorga, Mircea Eliade...

Tocmai reciteam zilele trecute scrisoarea din *Geniu pustiu* de M. Eminescu, semnată Toma Nour, eroul romanului. Trimisă prin poştă de la Copenhaga!...: "Amice, n'am murit încă, însă sunt condamnat la moarte... Locuiesc într'un palat mare – la poarta mea sunt santinele superbe – numai că e cam întunecos şi cam umed palatul meu. Oamenii-i zic închisoare. Cu manuscrisul fă ce ştii. Adio! Toma". Sigur că pentru Eugen Lozovan Copenhaga şi Danemarca n'a fost deloc închisoare, ci din contra, metropolă culturală *princeps* a ţărilor şi naţiunilor scandinave; în care s'a dezvoltat în libertate de creaţie personală; şi-a însuşit limba *locului şi naţiunii* în sânul căreia a trăit o viaţă de "om al Renaşterii". A predat la Universitate, în daneză în principal. La congrese, colocvii, conferinţe ţinute prin metropolele culturale ale Europei, Americii vorbea şi redacta în "limba ţării": franceză, engleză, spaniolă, portugheză, germană ş.a. "Limba inimii" i-a fost şi rămas româna. În româneşte continuă să viseze trecutul, prezentul, viitorul româno-moldo-vlahilor. Continuă să scrie esenţialul din lecturile de toate zilele. Fişele de lucru, sunt câteodată referinţe de lectură în mai multe limbi, nota esenţială însă este în româneşte. Când era în conversaţie cu un coleg, vreo cunoştinţă din "extrema Europă" (de vest sau de est), îi vorbea şi gândea în limba lui. Din politeţe. Mi-aduc aminte, de mult, foarte demult, la Paris, împreună cu Eugen întâlnisem din întâmplare, la ieşirea din curtea Sorbonei urcând *Rue Victor Cousin*, un refugiat tânăr, necăjit după aparenţa vestimentară, care m'a abordat foarte amical, cu jovialitate. Îl cunoşteam. Vorbea franţuzeşte a nevoie foarte... Am făcut prezentările. Eugen spontan şi cu simpatie i-a vorbit ruseşte. Curent, în limba lui, s'a gândit el. Refugiatul străin i-a răspuns în româneşte! O românească curată, moale, catifelată: "nu mi-s rus, sînt ucrainean!". (Nu ştiam, îl aveam student într'o clasă de la *Alianţa Franceză*. Atunci ucrainenii, cel puţin cei din străinătate, nu erau "fraţii noştri inamici" de astăzi!). Am continuat bineînţeles în româneşte. Cu ospeţie şi omenie...

Eugen Lozovan a sosit la Paris în cursul anului 1950. Fugise prin Praga-Viena, din delegaţia studenţilor români, trimisă să sprijine difuzarea *Apelului din Stockholm* (împotriva deciziei USA de a fabrica *bomba cu hidrogen*, mesaj militar care a cules 237 miloane de semnături, printre care şi a lui Jacques Chirac, pe atunci student la Sciences Politiques; a lui M. Rocard ş.a. Toţi erau *anti-bomba* – pe care ruşii n'o aveau încă!). Era translatorul delegaţiei române. Ajunge deci la Paris fugit din tabăra "marilor aliaţi sovietici". Avea 22 de ani. Proaspăt absolvent în Filologie clasică, latină, elină. Ba chiar era şi slavist, ştiind rusa din copilărie (mama lui, româncă originară din Lozova Basarabiei, cunoştea "limbile locului"). Ultimii ani de liceu îi făcuse la Liceul Lazăr şi la Liceul francez Ronsard, din Bucureşti. La Paris a ajuns după destule peripeţii. L-a ajutat, l-a ascuns, profesorul Marcel Fontaine, fost în misunea franceză în România, fost profesor la Turnu-Severin. Dna Fontaine, soţia lui, era olteancă. Mai români anti-sovietici amândoi decât mulţi români pripăşiţi atunci la Paris, prin tot felul de servicii secrete, cosmopolite, mediatice, plătite de "aliaţi" – via Washington – via Bucureşti – Moscova. Lozinca lor era: *Apelul de la Stockholm*. Iar Eugen dezertase, fugise de la faimosul *Apel*. Era urmărit, ba chiar ameninţat cu moartea.

Atunci ne-am cunoscut, în preajma Bisericii ortodoxe române din Paris (În vremea aceea Biserica română din Jean de Beauvois se dataşase de Patriarhia Română, canonic şi administrativ. S'a rupt de asemenea de Ambasada română din Paris, care era sovietizată. Mişunau agenţii vopsiţi à la Ripolin, cum se zicea <*Ripolin* fiind o manufactură de culori din Paris>, adică vopsiţi în toate culorile. Ar fi vrut Ambasada Ripolin să vândă avutul imobiliar al bisericii, pe devize. N'a putut pentru că aparţinea - ca monument istoric - Ministerului Artelor <azi al Culturii>, cum tocmai vânduse Casa şi căminul studenţesc de la *Fontenay aux Roses*, fondat de Iorga. Un fel de conac bine echipat şi primitor de învăţăcei români, altădată sosiţi la Paris, bursieri). La Biserica ortodoxă română – după cum paralel şi frăţeşte la Biserica unită din Rue Ribéra – se întreţinea flacăra românismului pribeag în lume, menţinându-se curată, adevărată, vatra credinţei, dragostei şi speranţei la români.

2-3 ani au trecut. Eugen s'a pus pe studii şi lecturi viguroase de istorie, lingvistică comparată - veche, modernă. Ne vedeam des, cerceta şi citea la Biblioteca St. Genevieve, din cartierul Latin. Terorizat din când în când la gândul că nu ştiu cine – câte cineva îl aborda fără să-l cunoască – îl urmăreşte, vrea să-l împuşte sau să-l răpească... Se putea, se întâmplau afaceri de genul ăsta brutal într'un Paris unde nu puteai fi contra Internaţionalei sovietico-occidentale. Fugit din "raiul sovietic" erai îndată suspect.

A plecat pentru studii la Strasbourg, cu o bursă americană, căci şi în SUA, în Franţa, în Europa de Vest se aflau totuşi oameni întregi, care ştiau ce se petrece în realitate, în câmpul lăsat în stare de pârloagă al imperiului sovietic. Tensiunea politică internaţională cu privire la Zidul de la Berlin, Europa divizată <*Heureuse Europe divisée* - spunea marele François Mauriac, foarte creştin şi cinic, poate fără să-şi dea seama că Europa împărţită, *fericita Europă occidentală* care dădea pe mâna Rusiei sovietice şi imperiului comunist Europa de Est - implicit România -, dădea de fapt Europa toată!>.

Pe Eugen l-am mai văzut destul de rar. Venea la Paris, la noi acasă. A fost într'o zi naşul băiatului meu al doilea, la botez. După ce şi-a luat licenţa în italiană la Strasbourg, şi-a trecut teza de *maîtrise* – magisteriat – a călătorit prin Europa dând conferinţe, cursuri, participând la colocvii, scriind, colaborând la numeroase reviste şi publicaţii ştiinţifice, beletristice, cred în toate limbile europene.

În română a scris vehement şi virulent – ca Eminescu în *Articole politice*, ca stil, contra duplicităţii şi imposturii aşa-zisei elite intelectuale române, din ţară şi străinătate, care a uitat – sau "nu-şi mai aduce aminte" că România a fost sfâşiată în bucăţi în 1940 de "aliaţii germano-sovietici"; apoi de marii aliaţi sovietici ai Naţiunilor Unite. Evident nu toată elita din străinătate, adică din exil, gândea aşa; nici Eliade, nici Cioran, nici Eugen Ionescu, nici C. Virgil Gheorghiu n'au fost uituci ci taciturni. În 1946, când eroul martir I. Antonescu a fost asasinat - cu judecată sumară - de bolşevici, Eugen Lozovan, elev de liceu la Bucureşti, a plâns şi îngenunchiat cu durere, întristare şi suspin – ca toată suflarea românească, acolo în lumea

învinsă, părăsită de aliaţii noştri tradiţionali de dincoace, din Europa de Vest.

A murit Eugen Lozovan în dimineaţa zilei de 3 decembrie 1997, la Copenhaga. După ce s'a întors dintr'o vizită în România unde şi-a revăzut cu plăcere vechi colegi de studii, prieteni vechi, alţii mai noi, mai tineri din noua generaţie intelectuală politică; mi-a spus la telefon că pe aceştia se poate conta: vor învăţa istoria contemporană a românilor pe documente exacte nu rupte sau contrafăcute. Cei vechi, astăzi sunt buimăciţi de noua ordine internaţională, care pentru România se desenează strâmb. Continuă să fie buimăciţi cu ochii cârpiţi şi urechile ciulite la ce se întâmplă în toată lumea eliberată – se pare – de sub jugul capitalisto-sovietic.

Eugen, scumpule, suflet mare cât România de la Nistru până la Tisa – frate mai mic cu ceilalţi Bărbuleşti cu care te-ai cunoscut la vârsta adultă –, Dumnezeu să te primească în sânul lui, unde nu este durere, nici întristare, nici suspin. Nici duşmani, ci fraţi şi surori toţi.

Aliluia!

Titus Bărbulescu

Limanul nădejdilor noastre

Am primit cu multă tristeţe vestea trecerii lui Eugen Lozovan în lumea de dincolo de hotarul anilor.

Ştiam că-i măcinat de o cruntă boală dar speram, speram în disperare, că el va ajunge la limanul nădejdilor noastre. N'a fost să fie... şi, iată, că la începutul ultimei luni a anului, zeul "Tempus", cel cu clepsidra în mâna dreaptă şi cu teribila coasă în mâna stângă, l-a smuls dintre noi pe unul dintre cei mai importanţi cercetători: filologul, istoricul şi arheologul Eugen Lozovan.

Dumnezeu să-l ierte!

Petre Diaconu

O veste care m'a tulburat

Am aflat cu multă tristeţe şi profundă durere despre încetarea din viaţă a profesorului Eugen Lozovan, una dintre cele mai remarcabile personalităţi ale culturii româneşti şi europene contemporane. Nimeni şi nimic nu va putea acoperi golul lăsat în urma sa de profesor, mai ales acela din sufletele noastre.

Dumnezeu să-l ierte!

Eugen Denize

Institutul de istorie "N. Iorga"

VED

EUGÉNIÖ LOZOVAN'S

BISÆTTELSE FRA LYNGBY PARK KREMATORIUM

TORSDAG DEN 11 DECEMBER 1997

Foaie din programul solemnităţii funerare a Profesorului Eugen Lozovan

Psalm nr. 60

Slujbă religioasă – părintele Aleksi Biron

Cuvânt de adio din partea Universităţii Copenhaga – Prof. John Pedersen

Coral nr. 10 din Cantata 147, de Johann Sebastian Bach: *"Iisus rămâne bucuria mea"*

"Un rămas bun" – Valentin Smărăndescu

"Lacrimosa" din Requiem, de Wolfgang Amadeus Mozart

Rugăciunea *"Tatăl nostru"* – Dan Popescu

"Ingemisco" din Requiem de Giuseppe Verdi

Psalm 111. *(organist Levi Beck)*

DORUL PROFESORULUI EUGEN LOZOVAN

Undeva între Danemarca şi România, patria profesorului Eugen Lozovan ar fi trebuit să se numească, probabil, *DOR*.

Pe Eugen Lozovan l-am cunoscut amândoi cu vreo 30 de ani în urmă, unul ca student danez, cealaltă colegă de filologie, plecată din ţara lui de naştere. Distanţele aveau să ne despartă uneori ani întregi, dar legăturile au rămas vii peste trei decenii şi nu e mult de când fiecare dintre noi a reuşit chiar să-l revadă, înainte de-a fi răpus de o boala neiertătoare. S'au întâmplat destule în anii care ne-au legat de profesorul Lozovan, dar dorul lui, fie tăcut discret, fie sugerat, fie exprimat aproape exploziv după Revoluţia din decembrie 1989, pare umbra ce nu l-a părăsit niciodată...

Ni-l amintim acum aşa cum l-am întâlnit în viaţa universitară, între cărţi şi la cursuri, ca profesor şi om de ştiinţă, vorbind cu erudiţie şi imaginaţie şi căutând drumuri noi în domenii dintre cele mai diverse. Dar am avut şi privilegiul de-a-l avea prezent pe teritorii neacademice, prilej de a ni se deschide cu încredere şi căldură. Am avut bucuria de-a-l primi ca oaspete în Groennemose Alle, la Copenhaga, şi de mai multe ori ne-a fost gazdă minunată la Skodsborg. Acolo, într'o mică lume a lui, cu o fereastră spre mare şi alta spre pădure, ani de zile străjuit de un frumos cap de taur pe balcon (el însuşi era născut în zodia Taurului), profesorul Lozovan devenea simplu "Eugen". Ne arăta cu duioşie câteva obiecte româneşti, într'un apartament decorat cu bun gust şi nicidecum impersonal. La un foc enorm, într'o noapte nordică vijelioasă, aflam ce-şi aminteşte şi la ce visează acel român care alesese exilul într'o vreme când cei ce reuşeau să părăsească România (pe care i-a fost dat s'o revadă după vreme îndelungată, nu mult înainte de a muri) erau încă puţini. Eugen trecea cu uşurinţă de la discuţii cu caracter general la probleme foarte specifice. Înţelegeai imediat că iubitorul de carte, inteligent şi cultivat, era un om profund angajat politic, cu păreri deloc evazive. Nu trebuia neapărat să fii total de acord cu el ca să-ţi dai seama că profesa o atitudine de "fără compromisuri". Colaboratorii lui apropiaţi în activităţile politice bazate pe aceleaşi convingeri vor putea comenta cu autoritate despre rolul lui E. Lozovan în exilul românesc. Filologii, la rândul lor, nu vor putea neglija lucrările lui, de la studiile asupra lui Cantemir la Eminescu şi la Blaga, ori la ediţiile Basil Munteanu şi la multe, multe altele, semne ale unei opere implinite.

Pentru noi, Profesorul Lozovan se înscrie în amintirile luminoase ale tinereţii. El este cel ce ne primea în colţul lui de pădure scandinavă şi ne călăuzea într'un univers al cărţilor cu seriozitatea carturarului de la care am avut ce învăţa. Cel ce vedea cu luciditate dezastrul adus României de comunism şi ştia să-şi exprime opoziţia în cuvinte fără echivoc, însemnând o voce pentru care tăcerea nu era o alternativă. Cel ce ne vorbea de mama sa – ne-a trimis, de altfel, s'o cunoaştem personal, încredinţându-ne gândul şi "Stindardul" lui – cu o dragoste pe care multe mame ar fi putut-o invidia. Şi cel marcat de un DOR nespus pentru ţara pierdută, dar niciodată uitată.

Urmele-i fierbinţi vor pluti la Skodsborg, între pădure şi mare, departe de ţara lui, şi se vor aşeza pe pământul adoptiv al unei nobile Danemarca; profesorul Lozovan a pornit spre tărâmurile dorului, unde-l conducem întristaţi cu respect şi afecţiune.

Alexandra Roceric *(Washington)*

Erling Schoeller *(Oslo)*

tire imediată a situa... nimeni joc pe față, iar până la acest

Aceste incidente au importanța lor psihologică, în sensul că oamenii spăimân...

DORUL

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ ȘI POLITICĂ EDITATĂ ÎN DANEMARCA

Anul VIII, nr. 98, ianuarie 1998